

Wandelen door een Utrecht van woorden

In Utrecht woonden tientallen schrijvers kortere of langere tijd, soms hun hele leven lang. Vooral in de eerste helft van de 20e eeuw bestond er een bloeiend literair leven. Een wandeling door de binnenstad voert langs de zolderkamers, huizen en cafés waar ze werkten en elkaar ontmoetten. De citaten maken duidelijk dat Utrecht geliefd werd, maar ook gehaat of symbool stond voor een andere, mysterieuze wereld.¹

Café-restaurant Flora was in de 20e eeuw niet alleen een belangrijk trefpunt voor schrijvers en kunstenaars, het komt ook voor in verschillende literaire teksten. De Ansichtkaart dateert uit ca. 1940.

□ PARTICULIERE COLLECTIE

De wandeling (lengte ongeveer 5 kilometer) begint aan de Bemurde Weerd Westzijde 5, naast het poppodium Ekko.

Hier (1) woonden in de oorlogsjaren dichter Theo van Baaren en zijn vrouw Gertrude Pape. In hun huis kwamen veel jonge dichters bij elkaar en was de redactie van *De Schone Zakdoek* gevestigd. Dit surrealistisch literair tijdschrift verscheen tussen april 1941 en maart 1944 in een oplage van één, geheel met de hand vervaardigd exemplaar. Het was alleen ter plekke in te zien en onttrok zich op die manier aan het oog van de bezetter. Vaste medewerkers en bezoekers waren onder andere Cees Buddingh, Chris van Geel, Hans van Straten, Max de Jong, Willem Frederik Hermans (als dichter), Ad den Besten en Hans Warren. De laatste dichtte over de plaats waar u nu staat:

'Er leeg'ren schepen aan de natte kade waar 't eenzaam huis staat waar wij binnengaan.'

En Theo van Baaren schreef:

'De huizen zijn hier grauw en verveloos en onder 't juk der wrakke bruggen gaat er een traag en troebel, langzaam rottend water, de kinderen zijn gelig bleek en voos.'

Steek via de smalle brug langs de sluis de Vecht over en ga aan de overkant naar rechts. Loop rechtdoor de brug over en vervolg uw weg langs de Oudegracht. Stop op de hoek van de Pauwstraat.

Aan de overkant van de gracht huisde op nr. 53 van 1925 tot 1941 in het 14e-eeuwse

(1) Collage door Theo van Baaren in *De Schone Zakdoek* nr. 23/24.

□ SCHONEZAKDOEK.BLOGSPOT.NL

witgepleisterde stadskasteel *Groot Cranesteyn* (2) de redactie van het vooraanstaande 'maandschrift voor Katholieke Reconstructie' *De Gemeenschap*. Dit tijdschrift opgericht in 1924 viel niet alleen in katholieke kring maar ook in vooruitstrevender milieus op door een gewaagde opmaak en frisse ideeën. De redactie bestond uit de broers Henk en Louis Kuitenbrouwer, Anton van Duinkerken, Jan Engelman en Albert Helman en was gevestigd op de eerste verdieping van het pand, modern ingericht door architect Sybold van Ravesteyn. Ook Gerrit Rietveld had in het gebouw een kantoor (van 1933 tot 1964). Tal van bekende schrijvers en literatoren kwamen er over de vloer, zoals Hendrik Marsman, A. den Doollaard en Erich Wichman. Henk en Louis Kuitenbrouwer (pseudoniem Albert Kuyle) begonnen in 1934 met een eigen blad: *De Nieuwe Gemeenschap*, een fascistisch blad met een antisemitisch karakter.

(2) Omslag *De Gemeenschap* februari 1930.

□ HAFFMANSANTIEK.NL

(4) De Potterstraat tijdens de 'Lichtweek' in 1930.

□ FOTOPERSBUREAU UTRECHT | HUA, BEELDMATERIAAL

Vervolg uw weg langs dezelfde kant van de gracht.

Op nr. 78 woonde in de jaren 50, toen er een bakker zat, op een zolder in het achterhuis de beeldend kunstenaar Jacq Boersma, ook bekend als de dichter en schrijver Alain Teister (3). Die zolder werd een belangrijke zoete inval voor kunstenaars en schrijvers als Theo Sontrop, Jan Emmens, William Kuik en vele anderen.

Aangekomen bij de Potterstraat gaat u linksaf.

Op nr. 10 III woonde in de jaren dertig Martinus Nijhoff (4). Uit 1934 dateert het lange verhalende gedicht *Awater* dat zich grotendeels afspeelt in Utrecht. Onder meer herkennen we (de ouderen onder ons in elk geval) het in 1974 gesloopte Jugendstilgebouw *De Utrecht* (aan het huidige Smakelaarsveld):

'Men zit als in een tempel aan een tafel [...] het wordt warmer in de zaal. Steeds zilter waait dun ratelend metaal [...]. Opeens Awater. Van een overloop zie ik hem komen [...] Hij komt gesneld van boven, zandstenen trappen af langs slangen koper.'

Ga rechtdoor en blijf aan de linkerkant van de weg, steek de Voorstraat over langs het beeld De Denkende Haas en ga verder de Lange Jansstraat in.

Op de hoek met Janskerkhof was in het pand van de huidige sigarenspeciaalzaak in de jaren dertig grammfoonplatenzaak *De Discus* gevestigd (5). Eigenaar Maurits

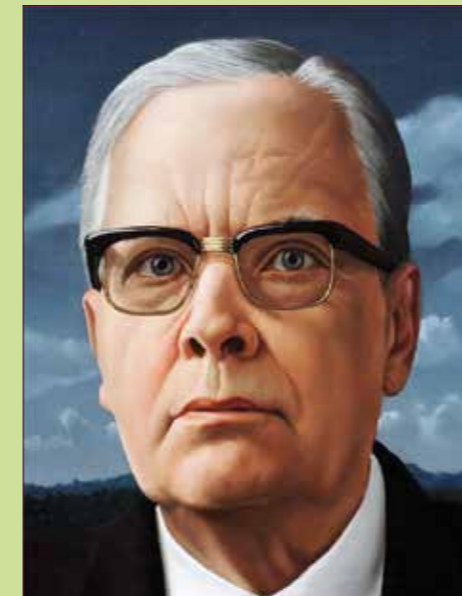

Esser publiceerde onder het pseudoniem Gerard van Eckeren vele romans, die echter vrijwel niemand meer kent. Ook hier kwamen veel schrijvers en muzikliefhebbers bijeen. Ida Gerhardt verwijst in een gedicht naar deze omgeving:

't Was winter en al schemerig in de stad. Ik wilde het Janskerkhof over gaan, eigenlijk om bij Anne Frank te leggen een bosje bloemen.'

Dat beeldje, een schepping van Pieter d'Hont, ziet u iets verder voor de Janskerk. Loop verder langs de kerk, passeer de Drift en loop rechtdoor in de Nobelstraat.

Op de hoek van de eerste straat rechts - de Ambachtstraat - woonde Cola Debrot die in 1921 in Utrecht kwam studeren (6). Hij betrok de bovenverdieping van het hoekhuis *Vanouds in het Vosje*, toen ook al een sigarenzaak. Hier schreef hij in 1935 de novelle *Mijn zuster de negerin*.

(6) Cola Debrot (detail) geschilderd door Carel Willink.

Utrecht heeft grote indruk op hem gemaakt. Zijn dichterlijke geest meende 's nachts tussen Janskerkhof en Domplein 'onderaardse stemmen' te horen, 'die spraken van liefde en verlangen, van verdriet en tranen'. In de in 1948 verschenen roman *Bewolkt Bestaan* schrijft hij:

'Pas veel later, toen ik reeds in New York was, heb ik de bekoring ondergaan van de oude middeleeuwse stad die Utrecht is.'

(8) Bonifatiuslyceum in 1930.

□ FOTO W.F. DE WILDT | HUA, BEELDMATERIAAL

Steek de straat over en ga verder door de Ambachtstraat.

Op nummer 4bis woonde in de jaren vijftig en zestig de schrijver Bouke Jagt (7). Zijn bovenhuis was een 'permanent openhouse' voor schrijvers en kunstenaars, onder wie de eerdergenoemde Alain Teister, Marko Fondse, Garnt Stuiveling en vele 'hele en halve artiesten, would-be schrijvers en ook gewone burgers met een onbepaald heimwee naar een bestaan, dat ze zelf nooit zouden aandurven' (Tjakkostijve in *De Utrechtse Boekhouder* nr. 5).

U komt uit op de Kromme Nieuwegracht tegenover nummer 3-5, waar van 1922 tot 1981 het Bonifatiuslyceum ('het Boni') gevestigd was (8). Oud-leerling Alain Teister dichtte hierover:

'[...] de dagen van strafwerk en herfst de doodstille morgens, kwart over acht, slenteren onder kastanjabomen, althans zo staan ze in mijn herinnering langs de verdomde Kromme en Nieuwe Gracht;'

Sla linksaf en meteen weer linksaf (Muntstraat). Terug op de Nobelstraat gaat u naar rechts en houdt even halt of last een drinkpauze in bij Café Koevoet (9).

Dit pand dateert oorspronkelijk uit 1840 en is, net als het plantsoen langs de singels, ontworpen door J.D. Zocher jr. In 1908 werd

het verbouwd tot café-restaurant Flora en vooral in de jaren 30 van de vorige eeuw was het een drukbezocht literair trefpunt. Op het terras was Cola Debrot vaak te vinden in gezelschap van collega-schrijvers en brainstormde hij met Martinus Nijhoff over de tekst voor het gedicht *Awater*:

'Ik herinner mij nog hoe hij mij tot vervelens toe verzocht om met volledig vrije associatie combinaties te maken op bepaalde klinkers: a, e, i, o, u, au, ei.'

In het verlengde van de Nobelstraat begint aan de overkant van de singel de Nachtegaalstraat. Op nummer 20 zat boekhandel Broese (10). Daar organiseerde directeur Chris Leeftang van 1932 tot eind 1973 vele literaire activiteiten zoals lezingen, tentoonstellingen en speciaal ingerichte etalages. Schrijvers van naam waren er te gast, zoals Marsman, Den Doolaard, Bordewijk, Hermans en vele anderen. Het Utrechtse literaire klimaat werd voor een belangrijk deel hier bepaald. Begin 1974 nam Chris Leeftang afscheid en verhuisde Broese naar de Oudegracht om verder te gaan onder de naam Broese-Kemink.

Sla rechtsaf en volg het pad door het singelplantsoen. Verlaat het plantsoen na een kleine 200 meter via het pad aan uw rechterhand. Ga rechtdoor en volg de Kromme Nieuwegracht tot aan de Pausdam.

(11) Pausdam in 1928 met rechts Achter de Dom en links de Trans.

□ FOTO E.A. VAN BLITZ EN ZN | HUA, BEELDMATERIAAL

Het pleintje waar zes straten samenkomen (11; beide zijden van de Nieuwegracht meegeteld) is vereeuwigd door Hendrik Marsman in zijn gedichtenbundel *Tempel en Kruis* (1940):

'boven het vredig makelaarskantoor dat op den hoek tusschen twee grachten ligt aan 't plein dat als een zeester in het zand zijn schachten uitzendt in de mijn der stad.'

Ga naar rechts en meteen naar links (Achter de Dom). Indien geopend, kunt u via het poortje links de pandhof van de Domkerk inlopen.

(12) James Boswell in 1765, geschilderd door George Willison.

□ NATIONAL GALLERIES OF SCOTLAND

Dit is de beste plaats om naar het carillon van de Dom te luisteren (12). De Domklokken hebben vele auteurs geïnspireerd tot literaire ontboezemingen. De Schot James Boswell die in 1763-1764 in Utrecht studeerde en onder andere op de Ganzenmarkt en in de westhoek van het huidige Domplein logeerde, werd aanvankelijk zwaarmoedig van de 'sombere psalmmelodie' die ieder uur weerklonk van de Domtoren. Later vond hij wel zijn draai in de stad - vooral dankzij de kennismaking met de charmes van Belle van Zuylen - maar echt enthousiast zou hij nooit worden.

Ronduit vrolijk daarentegen klinkt de hoofdpersoon in 'De organist van de Dom', van Alberdingk Thijm, als hij het klokgelui van de blinde jonker Jacob van Eyck hoort:

*'Maar wat schelt er in mijn oren,
Dat zo vrolijk zich laat horen?
't Is de zoete klokkeklank,
Eyckje zingt zijn helle zank,
Eyckje komt ons plein vereren
En de klokjes spreken leren...'*

Gerrit Komrij, die nooit in Utrecht woonde maar er vaak kwam, is weer minder gecharmeerd van de klokken. Hij noemt de stad in het gedicht 'Utrecht' in eerste instantie 'saai', maar ontdekt later toch kleur:

*'De stank en dat verdomde carillon!
Maar soms ontsnapt er lucht uit de ballon
En wordt de stad een stad om lief te hebben.
Steenklomp krijgt kleur. Het net van spin-
nenwebben
Wordt zelf een hersenspindel. In de gracht
Drijft op een baar de prins die op me wacht.'*

Keer terug naar Achter de Dom.

Anna Maria van Schuurman (1607-1678) woonde met haar vader op nr. 8, waar een gevelsteen ter herinnering boven de deur is ingemetseld (13). Zij mocht als eerste vrouw de colleges van professor Voetius bijwonen in een soort loge, zodat de mannelijke toehoorders haar niet konden zien. Ze groeide uit tot een beroemd humaniste, taalkundige, theologe, dichteres en insectkundige. Men fluisterde dat zij spinnen at. Maar hoe lieflijk klinken deze regels:

*'O Utrecht, lieve stad, hoe zoud' ik U vergeten
Als ver van U mijn dagen zijn versleten.'*

(13) Gevelsteen Achter de Dom 8.

□ FOTO WILLEM GEUSSEN

Ga naar links en meteen naar rechts (Domstraat).

Op nr. 8 bevond zich van 1931 tot 1936 het advocatenkantoor C. den Besten & H. Marsman (14). Hendrik Marsman voelde zich met het 'muffe' Utrecht verbonden, maar spaarde het niet voor zijn kritiek, zoals in een vers uit 1935:

'Geen stijl, maar des te meer karakter heeft de stad, een harde en benepen eigenzinnigheid, die zich de maat van alle dingen waant.'

Een bordje aan de gevel herinnert aan zijn verblijf hier. Na 1936 heeft Marsman niet meer in Utrecht gewoond, maar hij kwam vaak terug in de stad, al was het alleen maar 'om de Dom even te zien', waar hij letterlijk onder had gewerkt.

Steek de straat over en ga linksaf het Oudkerkhof op.

Oudkerkhof 26 is het geboortehuis van Utrechts bekendste schrijver Cees Crone (15). Zijn moeder dreef in dit pand een lingeriewinkel. Hij werd slechts 37 jaar oud en schreef korte verhalen, zoals 'De schuiftrompet' en 'Het feestelijke leven.' Zijn oeuvre is betrekkelijk klein, maar in Utrecht is hij uitgegroeid tot een monument. Hij schrijft in korte zinnen en beschrijft nauwgezet zijn wandelingen door de stad, zodat de lezer als het ware met hem meeloopt.

'In het Hiëronymusplantsoen wees alles erop, dat het lente werd. Hij dacht aan het landschap, dat op het draaiorgel geschilderd stond. Daarna ging hij langs Lepenburg en Servaesbolwerk naar Manenborch. [...] Het klokkenspel van de Klaastoren klonk

(15) Oudkerkhof zoals het eruit zag tijdens Crones jeugdijaren.

□ HUA, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

vreemd door de morgennevel heen. [...] Bij het Geertebolwerk ging hij op een bankje zitten.'

Loop rechtdoor tot aan de Stadhuisbrug. Ga daar naar links, de Vismarkt op.

Vismarkt 13, nu café-restaurant Graaf Floris (16) is het geboortehuis van de katho-

(16) Vishandel van de gebroeders Engelman, Vismarkt 13 in 1895.

□ TEKENING A.E. GROLMAN | HUA, BEELDMATERIAAL

like dichter Jan Engelman wiens vader hier met zijn broer een vishandel had. Engelman werd door andere dichters als nestor gezien. Hij voelde zich erg verbonden met Utrecht en ontpopte zich in de jaren 60 tot een waarachtig actievoerder tegen de plannen om de Catharijnesingel te dempen voor de bouw van Hoog Catharijne. Tot 1987 hebben dichtregels van hem aan de wand van het Stiltecentrum in dit winkelcentrum gehangen, die overigens zijn geschreven in 1940, maar nog steeds actueel zijn:

*'Stil zijn in het wild gewemel
Van een wereld zó ontzind
Stil, en dromen van een hemel
Waar het zwakste overwint.'*

De route gaat verder rechtdoor over de Lichte en de Donkere Gaard.

In het linkerdeel van nummer 7 (oorspronkelijk een apart huis) werd in 1838 de schilder en schrijver Gerard Bilders geboren (17), die slechts 26 jaar oud zou worden en arm als een kerkrat aan zijn einde kwam. Hij werd later bekend door zijn dagboek uit 1860-1865 en zijn briefwisseling met Johannes Knepelhout. Bilders was naar eigen zeggen liever *'onder de evennachtslijn geboren'* met *'een hart vol vuur en zongloed'*. Zijn lot was anders:

'Maar ik zag, helaas! te Utrecht het eerste levenslicht, en daar kan men geene eieren koken in het zand, en in den schaduw van dien langen, vervelende domtoren blijft men altijd koud.'

(18) Het Wed ca. 1970 met in het midden café 'vanouds De Vriendschap'.

□ FOTO L.H. HOFLAND | HUA, BEELDMATERIAAL

Sla linksaf. Rechts ziet u restaurant *De 3 Vrienden*.

Hier zat vanaf 1816 tot 2002 het café (*Vanouds De Vriendschap* (18), dat zowel populair was onder schrijvers als studenten, twee groepen waartussen natuurlijk de nodige overlap bestond.

Ga naar rechts.

Links zien we de Trans waar een belangrijk deel van het Departement Talen, Literatuur en Communicatie van de Universiteit Utrecht gevestigd is en een enkeling van de hier genoemde schrijvers nog wel eens onderwerp van onderzoek en onderwijs is.

Volg de Korte en Lange Nieuwstraat.

Nummer 18 was eind jaren 80 van de 18e eeuw een brandpunt van de patriottenbeweging (19). Daartoe behoorden de dichter Jacobus Bellamy (1757-1786) en diens vriend Quint Ondaatje die hier beiden een kamer hadden. Bellamy dichtte bij de oprichting van het vrijcorps *Pro Patria et Libertate* een lied 'Aan de Utrechtse Burgers' en stond ook aan de wieg van het tijdschrift *De Poëtische Spectator*. Hij speelde bovendien een belangrijke rol in het Utrechtse dichtgenootschap *Dulces ante omnia Musae*, waar ook een orangist als Hiëronymus van Alphen lid van was.

Iets voorbij nummer 46 linksaf de Zuilenstraat in.

Zuilenstraat 10bis was van 1941 tot haar dood in 1972 het woonadres van Clare Lennart (20). Eerder woonde ze op de Steenweg 33bis ('Dit is een lange straat. Ze loopt van C&A tot in de middeleeuwen') en aan de Wittevrouwensingel tegenover de schouwburg. Over het laatstgenoemde adres schreef ze in *Pluk een roos* (1967):

'[...] ik hield van het huis en vooral van de omgeving: het plantsoen, waar de prachtige, breedvertakte kastanje nog op de heuvel stond, de verliefde paren, die door de donkere laantjes doolden of op de banken zaten, het drukke gedoe rond de muziek tent als een of ander muziekcorps concerteerde, de muziek die nu eens fors, dan weer smeltend aandreef over het water, de belommerde tuin van het café Flora, de turfschepen verderop in de singelgracht, die bij vochtig weer roken naar veenmoeras.'

In veel van Lennarts boeken speelt Utrecht een rol als achtergrond, maar hoofdperson is de stad in *Huisjes van Kaarten* uit 1939, een van de aller-Utrechtste romans, waarin de naam Utrecht echter niet valt, wel de naam van de Buurkerktoren:

'De ernstige, plichtsgetrouwe, niet briljante broeder van de wereldvermaarde, in strenge gotiek naar de hemel strevende Domtoren.'

Veel contact met buurtgenoten had ze niet, maar wél met de op nummer 19 wonende schrijver en beeldend kunstenaar Dirkje (toen nog William) Kuik (21). Haar woonhuis is de volgende bestemming op deze wandeling.

Steek de Nieuwegracht over, loop de Schalkwijkstraat in en neem de eerste straat links, de Nieuwe Kamp. Loop die uit en vervolg u weg door de Oude Kamp.

Vlak voor de Herenstraat vindt u links het voormalig *Museum Dirkje Kuik* waar van 2008 tot 2012 haar woonhuis en atelier te bezichtigen was, achtergelaten alsof ze er net uit weggelopen was (22). Nu is het virtueel nog te bezoeken via www.dirkje-kuik.com Zowel in haar literair werk als in haar etsen en tekeningen speelde de stad Utrecht en het verval daarvan een belang-

rijke rol. Over de Oude Kamp, waar ze ook als kind woonde, schreef ze:

'Het was ook een slaperig en een stoffig straatje. Dit laatste kwam omdat er nogal eens gevangen werd, meestal 's zomers. Of er nu voortdurend iets aan de riolering mankeerde of dat het eigenlijk een verkapt soort van werkverschaffing was (wij beleefden het genoeg van de grote crisis) weet ik niet, maar de straat had dan het aanzien van een geplunderd kerkhof.'

Sla rechtsaf, de Herenstraat in.

Over deze straat schreef Dirkje Kuik in *Utrechtse Notities*: 'Het schijnt haast of alles van enig belang samenklontert in of vlakbij de Herenstraat.' Op nummer 27 bijvoorbeeld logeerde Martinus (Pom) Nijhoff in de oorlogsjaren geregeld bij zijn vriendin Josine (Jootje) van Dam van Isselt, van wie het huis was, boven het gebouw van de Vrij-Katholieke Kerk (23). In brieven uit die tijd schreef hij enthousiast over Utrecht, in brede zin:

'Wat een heerlijke dagen heb ik in Utrecht gehad! Ik voel mij zo verkwikt als na een verblijf in Griekenland. Het waren tintelende dagen, op een eiland van Overvloed in elk opzicht.'

Iets verder, op de hoek van de Jeruzalemstraat (24) woonde A. Alberts, die in de jaren 1930-1936 Indologie studeerde in

(22) Dirkje Kuik.

□ CAMPUSBLOG.NL

(24) De Herenstraat met rechts de Jeruzalemstraat in 1940.

□ HUA, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

Utrecht. Over zijn studententijd handelt zijn *Herinneringen aan Utrecht*:

'Utrecht in de jaren dertig bezat een voor de stad nogal merkwaardig aspect: het deed denken aan een gevangenis. Je kwam er betrekkelijk eenvoudig binnen en je kon er lang niet makkelijk uit.[...] Het binnenkomen gebeurde per trein of in het ergste geval per Zeister tram.'

Volgens Alberts kon je de stad alleen uit via de Biltsestraatweg, of de Amsterdamsestraatweg en de Abstederdijk. 'Vrijwel alle andere wegen in de toenmalige buitenwijken eindigden bij een hek.' En daarachter bevonden zich weiden, koeien en een vergezicht.

In de Jeruzalemstraat had Dick Bruna tot 2014 zijn atelier, dat nu gereconstrueerd is in het Centraal Museum. Verderop in de Herenstraat op nummer 46 woonde Ida Gerhardt tijdens haar studie klassieke talen (25). Haar gedicht 'Studentenkamer' handelt echter over een kamer in de Donkere Gaard. In een tweede 'Utrechts' gedicht vergelijkt ze het werken aan een vers met de Domtoren die - zeker in de eerste helft van de 20e eeuw - voortdurend in de steigers staat:

'Diep in gedachten liet hij toe dat hij rondom met werkvolk was bezet tot op de transen: mist aan hem bleef het gezag.'

Ga aan het eind van de Herenstraat naar rechts. Loop langs park Lepenburg en ga na de Brigittenstraat - de Bruntenhof in. Op het eind kunt u via de Schalkwijkstraat in de binnentuin van de hofjes het beeldje *Man met schuiftrompet* zien, een ode aan het werk van C.C.S. Crone (26). Vervolg uw weg door het singelplantsoen. U komt uit bij de Sterrenwacht.

(27) De Sterrenwacht, ca. 1920.

□ HUA, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

De Sterrenwacht (27) speelde een belangrijke rol in het leven van Leo Vroman:

'Ik zoende Tineke voor het eerst geloof ik, in de buurt van de Sterrenwacht. Het regende. Ik stelde voor een kopje koffie te gaan drinken bij Van Angeren en ze keek me aan of ik haar het Zondepark in Laag Soeren in trachtte te wurmen.'

Van Angeren was jarenlang een gerenommeerde tearoom in de Viestraat. Later schreef Vroman: als Tineke 'Toevallig een gebreid warm strak bruinig truitje draagt,' is zij weer 'de maagd van Utrecht in mijn studententijd' en:

'Dan staat die Dom weer flink omhoog en allen die daaronder lopen doen gauw hun paraploei open anders blijven ze niet droog.'

Blijf het pad langs de singel volgen, ook na het passeren van de Nieuwegracht. Waar het pad zich splitst, blijft u zo dicht mogelijk bij het water. Houd vlak voor de bocht stil en kijk naar de overkant.

Aan de overzijde bevindt zich het pand Tolsteegsingel 37bis (28). Hier woonde Johan Brouwer, een in vele opzichten bijzondere man. In zijn jeugd pleegde hij een moord en zat daarvoor zes jaar in de gevangenis. Hij vocht in de Spaanse Burgeroorlog en was in 1943 een van de beramers van de overval op het bevolkingsregister in Amsterdam. De Duitsers arresteerden hem en uiteindelijk werd hij op 1 juli van dat jaar gefusilleerd in de duinen van Overveen.

Brouwer schreef onder het pseudoniem Johannes Geerlinck de volkomen ten onrechte vergeten roman *Vandaag geen spreekuur* (1942) met als ondertitel 'Het verborgen leven van een oude stad.' In het boek, met de structuur van een misdadroman, spelen parapsychologische verschijnselen, psychopaten en criminelen een grote rol. Utrecht wordt nergens met name genoemd, maar toch herkennen we gemakkelijk een locatie als café Flora aan het Lucasbolwerk:

'Op een hoek van een singel ging ik op het terras van een café zitten. Het café had het gemoedelijke voorkomen van een provinciale sociëteit, of van een dorpsherberg, die eertijds een herenlogement was geweest. Een eindje van het koffiehuis stond een bloemenman.'

Het boek kent een surrealistische, bijna magisch-realistische sfeer, die doet denken aan de schilderijen van Pyke Koch en J.H. Moesman. Daarmee is Brouwer de eerste schrijver in Nederland en zijn tijd ver vooruit:

(28) Tolsteegsingel 37 - 37bis in 1987.

□ FOTODIENST GAU | HUA, BEELDMATERIAAL

'Ik bleef aan de kant van de gracht staan, die "schilderachtige gracht", waarin de door de maan beschenen huizen en bomen nu zulke grillige schaduwen wierpen, en die, ondanks zijn poëtische schijn, een modderpoel was, verpest door ratten en ander ongedierte.'

Loop door naar het Ledig Erf (29) waar de wandeling eindigt. Bus 2 kan u vanaf hier terugbrengen naar de noordelijke binnenstad of het Centraal Station.

Noot

- 1 We beperken ons tot niet meer levende auteurs die (op één na) in Utrecht gewoond hebben en over Utrecht geschreven hebben.

Bronnen

Alberts, A., *De Utrechtse herinneringen* (Amsterdam 1983).
Bokhove, Niels, *Awaters spoor. Literaire omzwervingen door het Utrecht van Martinus Nijhoff* (Amsterdam 2010).
Bokhove, Niels, *De drempelschroom verdrijven: literaire activiteiten in de jaren 1932 - 1973 bij boekhandel Broese onder Chris Leeflang* (Utrecht 2013).
De Utrechtse Boekhouder. Tijdschrift voor Utrechts literair erfgoed 1-5 (2011-2015).
Nimwegen, A. van (redactie), *Utrecht in letters* (Utrecht 1980).
Paap, Wouter, *Literair Leven in Utrecht tussen de beide wereldoorlogen* (Utrecht 1970).
Schaik, Ton H.M. van, *Zoenen in het Hanengescrei. Een letterkundige wandeling door Utrecht* (Utrecht 2004).
Toorn, Willem van (redactie), *Querido's letterkundige reisgids van Nederland* (Amsterdam 1982).